

NATIONAL ARKIVERING AF E-TIDSSKRIFTER OG E-BØGER I DANMARK– NU ELLER ALDRIG?

De senere år har der været arbejdet intensivt med permanent adgang og adgang ved opsigelser til elektroniske tidsskrifter og bøger. Der er set på løsninger, rettigheder, forhandlet med forlag, været dialog med udlandet m.m. Nu nærmer det sig, at vi efter 20 år med elektroniske tidsskrifter kan træffe en beslutning om ”go” eller ”no go” til en national arkiveringsløsning i Danmark.

Fra “not so sexy” til “hot”?

For 20 år siden var DTU Bibliotek fyldt med bøger og tidsskrifter. De studerende kom og lånte en bog eller fik en kopi af en artikel og gik igen. Vi købte tidsskrifter og fik et fysisk eksemplar leveret, som blev registreret i kardex og sat på hylden, hvor det blev stående trygt og sikkert. Sagde vi et abonnement på et tidsskrift op, hvilket vi sjældent gjorde, havde vi naturligvis fortsat tidsskriftet stående på hylden. Det samme gjorde sig gældende, hvis et forlag blev opkøbt af et andet forlag eller tidsskriftet ophørte.

Ved overgangen til elektroniske tidsskrifter og bøger ændrede dette billede sig imidlertid. Vi opsgode den fysiske kopi af tidsskriftet for at spare penge og gøre plads til de studerende. De trykte tidsskrifter blev kasseret, og der blev indkøbt ”backfiles”. Tidsskrifterne og bøgerne er nu helt væk fra DTU Bibliotek, og biblioteket er lige nu under ombygning til et moderne læringsrum med plads til endnu flere studerende.

E-tidsskrifter er tilgængelige via forlaget og vores brugere downloader artiklen hos forlaget. Biblioteket har ikke noget kardex og ingen kopi af artiklen. Med stødt stigende forlagspriser og faldende budgetter er vi begyndt at opsigelse licenser, og nu står vi alle med håret i postkassen, for tidsskriftet står ikke på hylden længere. Vi har ikke sikret vores rettigheder til en elektronisk kopi -hverken ift. opsigelse eller arkivering, og vi har ingen national infrastruktur til at lagre og bruge de digitale kopier. Vores samling er stort set 100% digital, og vi er 100% afhængige af, at forlagene

har styr på langtidsbevaring, nedbrud m.m. Ikke overraskende har det vist sig, at permanent adgang og adgang ved opsigelser ikke har været højt prioriteret hos de profittænkende forlag, men samtidig har de danske biblioteker heller ikke før i 2015 for alvor presset på for løsninger.

Universitetsbibliotekerne bruger 224 millioner¹ årligt på digitale materialer og har brugt millioner af kroner gennem en meget lang årrække. I den sammenhæng synes investeringen i en national arkiveringsløsning at være en lille merinvestering. Vi håber, tiden er moden til at få etableret en national arkiveringsløsning for alle DFFU-bibliotekerne, som sikrer permanent adgang og adgang ved opsigelse til vores digitale materialer.

Hvad har der været af tiltag?

”En aktuel problemstilling er sikring af adgang til digitale tidsskrifter, også mere end tre år tilbage. Bibliotekerne kan her spille en rolle i samspil med forlag om fremtidssikring af materiale. Problemstillingen er speciel for udenlandske tidsskrifter. Der er behov for en national/fælles løsningsmodel for digitale arkiver eller depoter på grund af ressourceknaphed og licensaftaler².” Citatet er fra den oprindelige rapport, som satte rammerne for etablering af DEFF i 1997. At der er en udfordring, har altså været kendt i mere end 20 år, men emnet har ikke været det nemmeste at tage fat på og tiden har nok heller ikke været moden. I 2013 udarbejdede DEFF og Licensgruppen for Universitets- og Forskningsbibliotekerne (LUF) rapporten ”Permanent adgang til Licensbelagt information i Danmark, som i 2014, på bestilling af DEFF, blev fulgt op af en undersøgelse udført af Neil Beagrie med titlen ”Permanent Access to e-journals in

1 De 135 millioner er fra en kortlægning af licensområdet fra 2016 udført af DEFF.

2 Forskningsbibliotekernes IT-udvikling – Hovedrapport Danmarks elektroniske forskningsbibliotek. 20. februar 1997. UNI-C. s. 68

Denmark”³. Rapporten er baseret på interview med syv universiteter og en professionshøjskole samt suppleret med internationalt udblik ift. løsninger i andre lande. Rapporten blev udgangspunkt for DEFF-projektet ”De næste skridt mod permanent adgang til e-journals i Danmark” og det nuværende DEFF-projekt ”Permanent adgang og adgang ved opsigelser – national arkivering baseret på Private LOCKSS Network (PLN)”. Det nuværende projekt tager fat, hvor det sidste projekt sluttede og svarer på de sidste spørgsmål forud for en beslutning om, hvorvidt Danmark skal etablere en national arkiveringsløsning til e-tidsskrifter og e-bøger.

To meget forskellige arkiveringsløsninger

Med udgangspunkt i Neil Beagries anbefalinger og DEFF-projekterne er vi nede på to mulige arkiveringsløsninger, som er yderst forskellige på et par springende punkter. Portico er en arkiveringsløsning, som pt er ejet af Not-for-profit organisationen ITHAKA. Portico er et ”dark archive”, som har alle digitale kopier lagret hos sig selv. De åbner for adgangen såfremt, der sker hændelser, som retfærdiggør dette. I tilfælde af nedbrud/”trigge event” (f.eks. katastrofe eller et forlag ophører med at publicere et tidsskrift) åbnes der for adgangen indenfor 30 dage. Portico understøtter IKKE midlertidige nedbrud, kun trigger events. Indholdet i Portico styres og prioriteres af Portico. Portico er en slags forsikring, du betaler for og er IKKE en langsigtet national løsning – det kræver en digital kopi i Danmark.

Den anden løsning er LOCKSS – ”Lots of Copies Keep Stuff Safe” arkiveringsløsningen er Open Source og udviklet af Stanford University. LOCKSS fås i tre forskellige løsninger: GLOCKSS (Globale), PLOCKSS (Private) og CLOCKSS (Controlled). Via de danske projekter har vi arbejdet frem til at se på PLOCKSS, som giver mulighed for at etablere en national arkiveringsløsning, som tillader, at vi også kan arkivere lokale samlinger. Fordelene ved PLOCKSS er, at den kan understøtte ”trigge events”, midlertidige nedbrud, adgang ved opsigelse og ikke mindst, at serverne og kopier arkiveres i Danmark. Det vi siger, at vi har 100% kontrol over indholdet. Uden den sikkerhed er det lidt ligesom at tisse i bukserne for at holde varmen. Uden fuld kontrol er vi nemlig sårbare overfor potentielle forlagsopkøb, som kan medføre at arkiveringsløsningen ophører, bliver en del af en større systempakke,

stiger i pris og hvad vi ellers oplever gang på gang fra forlagsverdenen.

Må vi overhovedet have digitale kopier af e-tidsskrifter og e-bøger?

Et helt centralt emne er vores licensaftaler som skal sikre, at vi har rettighederne til permanent adgang og adgang ved opsigelser på alle de digitale tidsskrifter, vi indkøber. Alle lokalt (276 aftaler) og DEFF forhandlede licensaftaler (55 aftaler) på tidsskrifter er i det første DEFF-projekt blevet kortlagt for rettigheder til permanent og adgang ved opsigelse. Et eksempel er, at der i de lokalt tegnede licensaftaler før projektet var 37%, som lover fortsat adgang ved opsigelse, men efter en intensiv forhandlingsindsats blev tallet hævet til 55,4%. Der er lavet fælles klausuler baseret på JISC’s erfaringer og både universiteterne og DEFF har haft fokus på forhandling af at få disse rettigheder ind i aftalerne. I det nuværende DEFF-projekt kortlægges rettighederne i vores e-bogsaftaler. Der er sket en positiv fremgang og der laves en masse foderarbejde hos både DEFF og universiteterne allerede nu, arbejde som er afgørende for, at vi overhovedet kan få noget indhold i en national arkiveringsløsning.

Beslutningsgrundlaget for en national arkiveringsløsning i Danmark

Det nuværende DEFF-projekt ”Permanent adgang og adgang ved opsigelser – national arkivering baseret på Private LOCKSS Network (PLN)” skal, udover at kortlægge rettigheder til e-bøger, udarbejde et beslutningsgrundlag på en national arkiveringsløsning baseret på PLOCKSS. De emner, som skal indgå i beslutningsgrundlaget er systemarkitektur, udviklingsbehov, budget og tidsplan for udvikling, dvs. hvordan kan det gøres, hvor lang tid det vil tage at implementere og hvad vil det koste? Derudover skal der beskrives en model for organisering i drift, estimeres driftsbudget og anbefales betalingsmodeller samt gives bud på finansieringsmodeller af drift og udvikling af en national arkiveringsløsning baseret på PLOCKSS.

Når beslutningsgrundlaget er færdigt ved udgangen af første kvartal 2018, er det op til DFFU-bibliotekerne og DEFF at beslutte, om det er nu eller aldrig, vi skal have en national arkiveringsløsning i Danmark. ████████████████████

3 Permanent Access to e-Journals in Denmark/Neil Beagrie. Charles Beagrie Consultancy report, 12. November 2014.